

Kā izskaust dempingotājus *būvniecībā*

Publisko iepirkumu procedūras tuvākajā laikā skars nozīmīgas pārmaiņas. Saskaņā ar Eiropas Savienības direktīvām līdz 2016. gada 18. aprīlim katrā dalībvalstī ir jāievieš jauns iepirkumu regulējums. Latvijā tas tiks realizēts, sagatavojot jaunu Publisko iepirkumu likumu. Tāpat valdībai ir jāsagatavojas, lai maksimāli pielāgotu valsts budžeta pozīcijas Eiropas Savienības fondu apjomīgajām subsīdijām 2014.–2020. gada plānošanas periodā. Līdz 2020. gadam Latvijai būs pieejams Eiropas Savienības līdzfinansējums 4,4 miljardu eiro apjomā. Provizoriskais subsīdiju apjoms ekonomikā ir aptuveni 1,5 miljardi eiro. Respektīvi, tas ir līdzvērtīgs valsts budžeta subsīdijām nozarē 2015. gadā.

Organizējot iepirkumus, ir jāatceras, ka revīzijas institūcijas, konstatējot konkurences pārkāpumus, var aktualizēt jautājumu par finansējuma pārtraukšanu vai samazināšanu. Kā zināms, 2014. gada 6. novembrī Konkurences padome sodīja būvkomersantu par dalību kartelī. Savukārt 2014. gada 25. novembrī Ekonomikas ministrija nolēma pastiprināt Eiropas Savienības fondu izlietošanas uzraudzību, ieviešot papildu kontroles mehānismus. Tāpēc, jo lielākas iespējas, jo lielāka atbildība, un pasūtītājiem ir jāizslēdz jebkādi konkurences pārkāpumi, jo īpaši dempingi, kas deformē tirgu.

Konkurēt ar dempingotājiem nav iespējams

Samazinot izmaksas zem ekonomiski pamatotiem izcenojumiem, komersants faktiski pārmērīgi ietaupa visos iespējamajos veidos. Pat ne ietaupa, bet apzināti un mērķtiecīgi akceptē reālus zaudējumus konkursa uzvaras rezultātā. Šāda ekonomiski neattaisnojama rīcība apdraud pasūtītāju intereses, jo darba rezultātā, visticamāk, netiks izpildītas pat minimālās specifikāciju un būvnormatīvu prasības, nemaz nerunājot par kvalitāti vai estētiskiem risinājumiem.

Praksē ir sastopami gadījumi, kad uzņēmumi realizē līguma daļu, saņem proporcionālu rēķinu apmaksu, bet atkāpjas no iepirkuma līguma tālākas izpildes, jo it kā neesot iespējams izpildīt darbu par paša piedāvātām cenām, par ko vaino pasūtītāju. Kaut arī šādā gadījumā komersants samaksā līgumsodu, tomēr faktiski gūst peļņu apjomā, kas pārsniedz piemēroto līgumsodu. Rezultātā visvairāk cieš pasūtītājs, kas no šāda komersanta saņem savdabīgu mantojumu, piemēram, nepabeigtu būvobjektu. Kaitējums ir ievērojams. Pamestu būvdarbu pabeigšanai ir jārikko jauna iepirkuma procedūra. Jāpasūta ekspertu atzinumi, jāgatavo konkursa dokumenti, tehniskais projekts, kas jāsamēro ar jau izpildītajiem darbiem, jāuztur iesāktais, bet nepabeigtais objekts vai tas jākonservē u. tml.

Šāds pasākumu kopums rada pamatīgu noslodzi un resursu izšķērdēšanu. Tāpat cieš tirgus, jo būvkomersanti, kuri ir gatavi un bija gatavi pabeigt darbus par ekonomiski pamatotām izmaksām, neguva iepirkuma līguma slēgšanas tiesības, ko normālos apstākļos gūtu. Konkurēt ar dempingotājiem principā nav iespējams. Turklāt, regulāri dempingojot, komersants būtībā nevar pastāvēt. Kā komersants gūs ieņēmumus uzņēmējdarbības nodrošināšanai? Līdz ar to ekonomiski droša rīcība ir izvairīties no jebkādas sadarbības ar dempingotājiem gan no privātpersonu – komersantu – puses, gan no pasūtītāju puses.

Pasūtītājam tiesības prasīt izskaidrot izmaksas

Publisko iepirkumu likumā dempinga ierobežošanai ir paredzēts nepamatoti lēta piedāvājuma izvērtēšanas mehānisms. Proti, dempinga ceļā tiek nepamatoti samazinātas komersanta izmaksas, kā rezultātā rodas nepamatoti lēts piedāvājums. Ja pasūtītājam rodas šaubas, ka piedāvājums ir nepamatoti lēts, pirms piedāvājuma noraidīšanas pasūtītājs pieprasa pretendentam detalizētu skaidrojumu par piedāvājumu. Piemēram, pasūtītājs ir tiesīgs lūgt pretendentu detalizēti izskaidrot ražošanas procesa izmaksas vai pielietojamās būvdarbu metodes. Tādējādi pretendenta paskaidrojumi no juridiskā aspekta ir vērtējami kā pretendenta aizstāvības mehānisms. Ja pretendents izdosies ar objektīviem aprēķiniem pierādīt vai pārliecināt pasūtītāju, ka piedāvātās izmaksas ir pamatotas, piedāvājums netiks noraidīts.

Līdz ar to dempinga novēršanas iespēja faktiski ir ietverta Publisko iepirkumu likumā un tās realizēšanas priekšnoteikums ir pasūtītāja objektīvas šaubas par piedāvājuma pamatotību. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka Publisko iepirkumu likumā ietvertā piedāvājumu pārbaudes mehānismu var izmantot, ja pretendenta cena ir būtiski zemāka par citu komersantu cenām un tādējādi

**Olavs
Cers,**
zvērīnāts
advokāts,
zvērīnātu
advokātu
biroja
O.Cers un
J.Jurkāns
partneris

rada objektīvas šaubas par izcenojumu pamatotību. Tāpat Augstākā tiesa atzina, ka detalizēts skaidrojums no pretendenta ir izprasāms tad, ja piedāvātā cena būtiski atšķiras no pasūtītāja aprēķina, piemēram, no paredzamās līgumcenas vai kontroltāmes. Jānorāda, ka būvniecībā saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem paredzamā līgumcenu nosaka, veicot reālus inženiertehniskus aprēķinus. Tāpat tiek sagatavota kontroltāme par visiem darbu apjomiem vai to daļu. Respektīvi, gan paredzamā līgumcena, gan kontroltāme ir provizorisks rādītājs, tomēr vairumā gadījumu tie pietiekami precīzi atspoguļo iespējamās darbu vai to daļu izmaksas.

Gadījumos, kad pretendents dempinga ceļā tomēr izdodas noslēgt iepirkuma līgumu, saistības starp pusēm ir risināmas civiltiesisko attiecību ietvaros saskaņā ar līgumu. Konstatējot nepilnības saņemtajā pakalpojumā, pasūtītājam ir jāpielieto līgumā un tiesību normās paredzētās sankcijas. Absolūtā vairumā gadījumu atklātos konkursos tās ir – līgumsods, ieturējumi no līguma izpildes garantijām, ieturējumi no garantijas laika garantijas u. tml. Respektīvi, laikus nekonstatējot dempingu iepirkuma procedūrā, pasūtītājam ir jācinās ar sekām līguma izpildes stadijā. Valsts, pašvaldības un Eiropas Savienības fondu līdzekļu efektīvai izlietošanai dempinga novēršanas kontekstā ir vairāki papildu risinājumi.

Vizzemākā cena nav vadošais izvēles kritērijs

Dempings absolūtā vairumā gadījumu tiek realizēts pie vizzemākās cenas kā piedāvājumu izvēles kritērija. Vizzemākā cena kā piedāvājumu izvēles kritērijs patiešām rada piemērotus apstākļus piedāvāto izmaksu neobjektīvam samazinājumam. Jo vairāk ailes būvniekam tiek piedāvāts ierakstīt savus aprēķinus, jo lielākas iespējas, ka uzvara konkursā tiks gūta dempinga rezultātā. Respektīvi, jo lielāks procentuālais īpatsvars ir izcenojumu izvērtēšanai, jo lielāka mērā šie izcenojumi ietekmē konkursa rezultātus.

Nedrīkst aizmirst, ka vizzemākā cena nav vadošais piedāvājumu izvēles kritērijs nedz Publisko iepirkumu likumā, nedz Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju likumā. Tā, piemēram, Publisko iepirkumu likuma 46. panta otrā

daļa paredz: „Pasūtītājs piedāvājumu salīdzināšanai un novērtēšanai kā kritēriju izvēlas saimnieciski visizdevīgāko piedāvājumu, bet gadījumā, kad pasūtītājs uzskata, ka lietderīgāk ir izvēlēties piedāvājumu ar vizzemāko cenu un pasūtītāja sagatavotā tehniskā specifikācija ir detalizēta, pasūtītājs ir tiesīgs piedāvājumu salīdzināšanai un novērtēšanai izmantot kritēriju – piedāvājums ar vizzemāko cenu.” Tādējādi pasūtītājiem nav pienākuma organizēt konkursus ar vizzemāko cenu kā atlases kritēriju.

Svarīgākais, kas ir jāsaprot, – jauns likums un līdz ar to vizzemākās cenas atlases kritērija atcelšana nenovērsīs dempinga iespējas. Iespēja dempingot būs jebkur, kur būs iespēja piedāvāt cenu. Taču cena kā viens no piedāvājumu izvērtēšanas kritērijiem saglabāsies arī saimnieciski izdevīgākā piedāvājuma izmantošanas gadījumā. Tajā pašā laikā pasūtītājiem būtu jāizvairās arī no tādiem saimnieciski izdevīgākā piedāvājuma kritērijiem, kuros nav iekļauta cena, jo tad būtu jāreķinās ar neadekvāti augstiem finanšu piedāvājumiem.

Tāpat ir jāsaprot, ka dempings ir nesaraucami saistīts ar konkurenci. Tāpēc dempinga ierobežošanas primārais mehānisms ir konkurences maksimāla nodrošināšana. Jo vairāk pretendentu iesniegs piedāvājumu, jo salīdzināmāki tie būs. Attiecīgi būs objektīvi vienkāršāk identificēt to piedāvājumu, kurš būtiski atšķiras no citu komersantu piedāvātajām cenām un tādējādi varētu būt nepamatoti lēts. Konkurences nodrošināšanai ir jāizpilda virkne pasākumu.

HOMSON
FURNITURE

RADIET SAVU VEIKSMES ATMOSFĒRU...

**NARBUTAS biroja mēbeles un aksesuāri
THOMSON Furniture SIA**

Cēsu iela 31/2, Rīga, LV-1012
Mob. tālr.: +371 20423222
Tālr.: +371 67138222

<http://www.thomsonfurniture.lv>
<http://www.narbutas.lv>
e-mail: info@thomsonfurniture.lv

► Katrai izmaksu pozīcijai jābūt ekonomiski pamatotai

Pirmais risinājumu komplekss ir jānodrošina pasūtītājiem. Vispirms neatkarīgi no piedāvājumu izvēles kritērija pasūtītājiem ir jāsaņem kontroļtāmes par visbūtiskākajām tehniskā piedāvājuma daļām. Tāpat jebkuru ekonomisku izcenojumu izvērtēšanai pasūtītājiem nolikumos ir jādefinē skaidra un precīza metodika, algoritmi, formulas u.tml. Būvniecības nozarē katrai izmaksu pozīcijai būtu jābūt ekonomiski pamotai, atbilstoši tirgus izcenojumiem un pārbaudāmai nolikumā noteiktajā kārtībā. Šo izcenojumu pārbaudes iespējas izslēgs jebkādas šaubas par iespējamo dempingu un (vai) pasūtītāju subjektivitāti pretendentu atlasē. Papildus tam pasūtītājiem ir jāformulē konkursu nolikumi tā, lai maksimāli aizsargātu savas in-

Pretendentiem, konstatējot, ka pasūtītājs ir izvēlējis pretendentu ar viszemāko cenu un pastāv objektīvas šaubas par dempingu, ir jāpārsūdz lēmums iepirkumu uzraudzības birojā.

JURISTA PADOMS

tereses līguma izpildes stadijā. Proti, jāparedz objektīvas prasības saimnieciskā un ekonomiskā stāvokļa atbilstības apliecināšanai dalībai konkursā. Kāpēc ļaut piedalīties iepirkumā komersantam, par kura maksātspēju pastāv objektīvas, pierādāmas šaubas? Tāpat nolikuma un līguma projekta formulēšanas stadijā ir jāparedz adekvātas un pamatotas sankcijas par darbu neizpildi, nekvalitatīvu izpildi un atkāpšanos no līguma, lai komersants ir motivēts un ieinteresēts ievērot līguma noteikumus. Rezultātā risinājumi patiesībā ir vienkārši – pārdomāti un precīzi formulēt nolikumu un likumu. Šo pienākumu izpilde primāri ir jākontrolē pašiem pretendentiem.

Ieinteresētajiem pretendentiem, konstatējot, ka, piemēram, nolikumā nav paredzēta precīza metodika tehniskā piedāvājuma izvērtēšanai, būtu jāapstrīd nolikuma prasības Iepirkumu uzraudzības birojā. Saskaņā ar Publisko iepirkumu likuma 56. panta pirmo daļu pretendentu atlases notiek saskaņā ar nolikumā ietvertiem precīziem un visiem saprotamiem atlases noteikumiem ar definētu piemērošanas kārtību. Šajā aspektā likums izslēdz jebkādu subjektivitāti. Galu galā katrs komersants ir ieinteresēts dempinga ierobežošanā un vienlīdzīgas un taisnīgas attieksmes nodrošināšanā iepirkumu procedūrās. Līdz ar to, jo vairāk komersantu apstrīdēs attiecīgās prasības (to neesamību), jo vairāk pasūtītājs ieklausīsies tirgus dalībnieku viedokli un ievēros to apsvērumus. Tāpat pretendentiem, konstatējot, ka pasūtītājs ir izvēlējis pretendentu ar viszemāko cenu un pastāv objektīvas šaubas par dempingu, ir jāpārsūdz lēmums Iepirkumu uzraudzības birojā. Tādā gadījumā, lai maksimāli aizsargātu konkurenci tirgū, sūdzība ir jāiesniedz pēc iespējas visiem komersantiem, kuriem ir pamatoti argu-

menti par uzvarētāja piedāvāto izcenojumu pamatotību. Pat tiem komersantiem, kuru cena ir pēdējā sarakstā.

Jāpaplašina iepirkumu uzraudzības biroja funkcijas

Otrais un vissvarīgākais risinājumu komplekss ir jānodrošina likumdevējam. Apsverot, ka robeža starp dempingu un ekonomiju – taupīšanu – ir šaura un jebkurā gadījumā atsevišķiem pretendentiem izdosies gūt uzvaru konkursā dempinga ceļā, ir jāpapildina Publisko iepirkumu likums. Medijos jau ir vairākkārtīgi izskanējis viedoklis, ka pretendents ir izslēdzams no konkursa jebkurā no iepirkuma stadijām, ja tas iepriekš ir atkāpies no iepirkuma līguma, jo darbus neesot varējis realizēt par pašā piedāvāto cenu. Šāds likumisks aizliegums piedalīties konkursos varētu būt spēkā, piemēram, piecus gadus no pārkāpuma izdarīšanas brīža. Papildus tam būtu jāpastiprina un jāpaplašina Iepirkumu uzraudzības biroja funkcijas. Birojam būtu jāpiešķir pilnvarojums vērtēt nolikuma prasību izpildāmību un lietderību, ievērojot komersantu sūdzības un apsvērumus. Ja būvnieki masveidā apstrīd kādu nolikuma prasību, apgalvojot, ka tā nav lietderīga vai nav izpildāma, kāpēc viņos neieklausīties? Šobrīd Iepirkumu uzraudzības birojs nav tiesīgs vērtēt nolikuma prasību lietderības apsvērumus, kā rezultātā vairāku pasūtītāju rīcība iepirkumu procesā ir pārlieku formāla, un neviena valsts institūcija nepārbauda pasūtītāju līdzekļu izlietošanas lietderīgumu pirms to iztērēšanas. Savdabīgs paradokss – viens no Publisko iepirkumu likuma vadošajiem principiem ir valsts un pašvaldību līdzekļu efektīva izlietošana, bet nav iestāžu vai institūciju, kas *ex-ante* pārbaudītu pasūtītājus un regulāri sekotu līdzī šī principa ieviešanai praksē. Valsts kontroles loma šajā aspektā ir funkcionāli maznozīmīga, jo Valsts kontrole faktiski cīnās ar sekām – veic revīzijas, nevis operatīvi pārbauda iespējamus pārkāpumus publiskas personas finanšu līdzekļu izlietošanā. Turklāt Valsts kontrolei nav represīvu funkciju, kas disciplinētu pasūtītāju amatpersonas, tās ir Iepirkumu uzraudzības biroja Administratīvo sodu departamentam, kā pienākumos neietilpst izvērtēt publiskas personas mantas izlietošanas lietderību un efektivitāti.

Ievērojot minēto, jāsecina, ka būvkomersantiem ir pašiem aktīvi jāpiedalās gan nolikumu prasību izvērtēšanas procesā, gan tiesību aktu optimizēšanas procesā. Šī darba ietvaros sadarbībā ar vienu no lielākajiem Vācijas būvuzņēmumu koncerniem Ārvalstu investoru padomē Latvijā ir iesniegti priekšlikumi Publisko iepirkumu likuma normu izmaiņām.

Primārais priekšlikums, neapšaubāmi, ir pastiprināt Iepirkumu uzraudzības biroja kompetenci, nodrošinot tam iespējas vērtēt konkursu lietderības apsvērumus un izvērtēt pasūtītāja rīcības efektivitāti iepirkumos. Augstākā tiesa 2015. gada 10. februāra nolēmumā lietā Nr. A420318413 pamatoti norāda, ka likumdevējs var piešķirt Iepirkumu uzraudzības birojā plašākas tiesības izvērtēt sūdzības par publisko iepirkumu konkursiem. Taču Latvijas likumdevējs šādas pilnvaras Iepirkumu uzraudzības birojā nav piešķīris. Līdz ar to būtiska ir politiskā izšķiršanās – vai likumdevējs spers nepieciešamos soļus, lai pastiprinātu iepirkumu kontroli, tādējādi maksimāli novēršot iespējas dempingot? **B J P**

Materiāls tapis sadarbībā ar

C.J.
O.Čerņakova & F. Furkova
atbalstītāji